

Ομιλία Κώστα Σημίτη

Η κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης είναι υπό αναμόρφωση, ακόμη και υπό ριζική ανακατασκευή. Άντο αυτό συνέβαινε σε ένα κτίριο, θα έπρεπε πρώτα να είμαστε σίγουροι τι είναι που δημιουργεί το πρόβλημα στατικής του παλιού κτιρίου και πιο σημαντικά, ποιό σκοπό επιτελεί το κτίριο και τι καινούργιες ανάγκες καλείται να καλύψει. Για το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, που είμαστε, που θέλουμε να πόμε και γιατί. Η κυβέρνηση σιωπά σε όλα αυτά τα θέματα. Οι στόχοι παραμένουν ασαφείς και οι αιτιολογίες ελάχιστα πειστικές.

Η κοινωνική ασφάλιση, επειδή βασίζεται στην αλληλεγγύη προϋποθέτει ευρύτερη συναίνεση. Η θέση επομένως, ότι δεν έγινε διάλογος προ των μέτρων της κυβέρνησης, έχει πολύ πιο ουσιώδη χαρακτήρα από μιά απλή κρίση των μεθόδων δημοσίων σχέσεων της κυβέρνησης. Ουσιώδεις αλλαγές στο κοινωνικό συμβόλαιο χωρίς τη συναίνεση της κοινής γνώμης υπονομεύουν τα θεμέλια του όλου οικοδομήματος της κοινωνικής ασφάλισης.

Ο διάλογος όπως λέει η κυβέρνηση ότι έγινε μάλλον ενέτεινε τις αυθαιρεσίες αντί να τις αμβλύνει και συσκότισε αντί να φωτίσει.

Η μονότονη επίκληση ελλείμματος 1 τρις δρχ. το οποίο υπολογίστηκε συμπεριλαμβάνοντας όλες τις συντάξεις του Δημόσιου και του ΟΓΑ ως έλλειμμα, εστίασε το πρόβλημα σε ταμειακή δυσχέρεια των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης. Ένα ταμειακό πρόβλημα επιδέχεται ταμειακές λύσεις εκ των οποίων η περικοπή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων είναι ίσως η λιγότερο δίκαιη. Η αύξηση εισφορών έχει άμεσες παρενέργειες στον τιμάρημο και θίγει την ήδη πληγείσα ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ η Ελλάδα, μετά την αύξηση θα έχει συνολική εισφορά (Σύνταξη ΟΑΕΔ κ.λ.π.) 38% ένα ποσοστό χαμηλότερο μόνο από την Γαλλία, το Βέλγιο και την Ισπανία από τις χώρες των Ε.Κ.

Ο ορισμός του προβλήματος ως ταμειακού, όταν παραμένει ασύλληπτη φορολογική ύλη και όταν η φοροδιαφυγή έχει τεράστιες διαστάσεις

ελάχιστα δικαιολογεί μία αναδιάρθρωση της κοινωνικής ασφάλισης.

Το μόνο άλλο επιχείρημα που παρουσιάστηκε ήταν η δημογραφική συγκυρία. Πειστικό στην πρώτη όψη, αλλά μήπως παρουσιάστηκε κάποια έστω και υποτυπώδης μελέτη η οποία να μεταφράζει τις δημογραφικές προοπτικές σε εξελίξεις στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης. Στα οικονομικά της κοινωνικής ασφάλισης δεν παίζουν μόνο ρόλο τα δημογραφικά, αλλά και η διάρθρωση της απασχόλησης μεταξύ αστικού και αγροτικού τομέα όπως και μεταξύ αυτοαπασχόλησης και εξαρτημένης εργασίας, η συμμετοχή γυναικών στην αγορά εργασίας, η ένταση εργασίας της παραγωγής, η ανεργία κ.ά. Οι επιδράσεις αυτές, μερικές από τις οποίες ενδέχεται να έχουν θετικό και άλλες αρνητικό αντίκτυπο, ούτε που αναφέρθηκαν στον "διάλογο".

Από την άλλη πλευρά η κυβέρνηση ζητάει από άτομα να δουλέψουν μία δεκαετία και περισσότερο από όσο είχαν προγραμματίσει, χωρίς να τους δώσει περισσότερη δικαιολογία από μία δημογραφική πρόβλεψη και το περίφημο έλλειμμα του 1 τρις δρχ. Άσχετα από την ορθότητα ή μη των μέτρων, οι χειρισμοί και η επιχειρηματολογία της κυβέρνησης δείχνουν μία απίστευση προχειρότητα.

Προβλήματα κοινωνικής ασφάλισης υπάρχουν και ακόμη σοβαρότερα από ότι νομίζει η κυβέρνηση. Παρουσιάζονται σοβαρότατοι τριγμοί οι οποίοι αν δεν αντιμετωπισθούν εγκαίρως και με σοβαρότητα κινδυνεύουν να υπονομεύσουν ανεπανόρθωτα το κοινωνικό συμβόλαιο.

✓ Πρώτον είναι η έκταση της δαπάνης για συντάξεις και το βάρος που αυτές προκαλούν στις παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας. Οι δαπάνες αυξάνουν συνεχώς.

✓ Δεύτερον, παρατηρείται μία σύγκριση ανάμεσα στους σκοπούς και την πραγματικότητα της κοινωνικής ασφάλισης. Το σύστημα είναι δομημένο για να αρέχει ασφάλιση, δηλαδή συντάξεις οι οποίες να σχετίζονται με ανταποδοτικό τρόπο με εισφορές που έχουν πληρωθεί. Όμως στα τελευταία δεκαπέντε χρόνια αναπτύχθηκε ο ρόλος των

συντάξεων ως κοινωνική πρόνοια . Πρέπει η πολιτεία να κάνει ένα αποφασιστικό πιά βήμα στη διαμόρφωση του συστήματος και η χρηματοδότηση να είναι τριμερής. Η κυβέρνηση δίσταξε

✓ Τρίτον υπάρχει άνιση κατανομή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων μεταξύ ατόμων. Οι ιερείς συνταξιοδοτούντα στα 70, ενώ υπάρχουν οι συνταξιούχοι γήρατος ηλικίας κάτω των 35. Ρυθμίσεις όπως η εφ'όρου ζωής συνταξιοδότηση αγάμων θυγατέρων ευρίσκονται πολύ μακριά από την κοινωνική πραγματικότητα του τέλους του 20ου αιώνα. Η ύπαρξη πολλαπλών συντάξεων πολλαπλασιάζει την κοινωνική αλληλεγγύη σε ένα μόνον άτομο.

✓ Τέταρτο υπάρχει άνιση κατανομή του κόστους συνταξιοδότησης. Όταν προνομιούχες ομάδες μπορούν να αποσπώνται από το γενικό σύστημα και να διατηρούν την αλληλεγγύη μόνον μεταξύ των μελών τους, η κοινωνική ασφάλιση χάνει τον κοινωνικό της χαρακτήρα. Όταν επί πλέον καταφέρνουν να επιδοτούνται και από το κοινωνικό σύνολο μέσω κοινωνικών πόρων, δηλαδή φορολογίας του συνόλου των πολιτών που αποδίδονται απ'ευθείας στα ταμεία τους, η ανισότητα αποκτά προκλητικό χαρακτήρα. Σαν παράδειγμα στο Ταμείο Νομικών ο κοινωνικός πόρος είναι 270% των εισφορών των ασφαλισμένων, και 55.000 δρχ. από τη μέση σύνταξη που είναι 57.000, προέρχονται από κοινωνικούς πόρους.

Το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης επομένως, πραγματικά αντιμετωπίζει προβλήματα. Η ανισότητα, η οποία είναι το προϊόν της περιπτώσιακής αντιμετώπισης θεμάτων και του ευάλωτου χαρακτήρα του σε πιέσεις ομάδων συμφερόντων συντεχνιακού χαρακτήρα, θα υπονομεύσει την κοινωνική συναίνεση, η οποία είναι και το μόνο εχέγγυο της συνέχειας στη λειτουργία του. Η αναμόρφωση του συστήματος είναι πράγματι απαραίτητη.

Είναι τα κυβερνητικά μέτρα η αναγκαία μεταρρύθμιση και άν όχι, μας πηγαίνουν τουλάχιστον προς τη σωστή κατεύθυνση;

Λύση του οικονομικού προβλήματος - Ασφάλεια συντάξεων. Τα κυβερνητικά μέτρα θα αποδώσουν, κατά κυβερνητική εκτίμηση περί τα

150 δις δρχ. στο ΙΚΑ το 1991 και η αποδοσή τους θα ανεβεί σταδιακά ως τα 250 δις δρχ. Σαν μέτρο σύγκρισης το πρωτογενές έλλειμμα εκμετάλλευσης (που αλλοιώς λέγεται και "οργανικό" δηλαδή η διαφορά εισπράξεων και πληρωμών εκτός τόκων) είναι το 1990 230 δις δρχ. και αυξάνεται συνεχώς. Στην καλύτερη περίπτωση δηλαδή θα καλυφθεί περίπου το ήμισυ του πρωτογενούς ελλείμματος. Οι ανάγκες δανεισμού θα συνεχίσουν να αυξάνονται, εκτός εάν αυξηθεί κατά πολύ η κρατική επιχορήγηση. Η κυβέρνηση, όμως δεν δεσμεύθηκε για θεσμοθέτηση της κρατικής επιχορήγησης στα πλαίσια της τριμερούς χρηματοδότησης. Ούτε, επί πλέον, φάνηκε να απασχολείται με την εξεύρεση άλλης πηγής χρηματοδότησης ή διεύρυνση της βάσης υπολογισμού των εισφορών. Τα οικονομικά της κοινωνικής ασφάλισης επομένως, παραμένουν όσο ανασφαλή όσο ήσαν και πριν. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο για το ΝΑΤ, για το οποίο τίποτε πλύν ευχολογιών δεν ελέχθη, όπως και για το ΤΕΒΕ και το ΤΑΕ.

Κατανομή των βαρών μεταξύ των ταμείων. Οι ουσιώδεις αλλαγές αφορούν, και πάλι, μόνον τα ταμεία μισθωτών. Τίποτε δεν ελέχθη, που να έχει κάποια ουσία, για τα ταμεία αυτοαπασχολουμένων ελεύθερων επαγγελματιών, ταμεία συντακτών, Στρατιωτικών. Παρά την έντονη "προνομιολογία" της κυβέρνησης, τα μεγάλα προνόμια ευρίσκονται στα ταμεία που παραμένουν εκτός των μέτρων. Οι ~~αποφασίσεις~~^{δηλώσεις} της κυβέρνησης για την εξαίρεση αυτή δεν πείθουν. Οι κατηγορίες αυτές χαίρουν των υψηλότερων επιδοτήσεων σε ολόκληρο το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.

Ρόλος κοινωνικής πρόνοιας - Κοινωνική Αλληλεγγύη. Τα μέτρα δεν κάνουν τίποτε για να δώσουν κάποια κοινωνική διάσταση. Αντίθετα, με την επιχειρηθείσα περιοπή των κατωτάτων ορίων, φαίνεται ότι πηγαίνουν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Τα κατώτατα όρια δημιουργούν προβλήματα λειτουργίας στο ΙΚΑ. Όμως υπήρχε η δυνατότητα, άμεσα, να γίνει ένα αποφασιστικό βήμα προς τη θέσπιση προνομισκής προστασίας των κατωτάτων εισοδημάτων, να διαγραφεί ένα βήμα προς την ενιαία, την εθνική σύνταξη.

Λειτουργικά προβλήματα. Τα μέτρα της κυβέρνησης έχασαν την ευκαιρία να επιλύσουν μιά σειρά λειτουργικών προβλημάτων που θα μπορούσαν να ελαχιστοποιήσουν με την πάροδο του χρόνου τις δυσλειτουργίες.

- α) Ρυθμίσεις για τη διαδοχική ασφάλιση που να διευκολύνουν την ευελιξία στην αγορά εργασίας. Ως παράδειγμα, οι δημόσιοι υπάλληλοι, παρά την υποτιθέμενη πίστη της κυβέρνησης στην αγορά παραμένουν εγγλωβισμένοι στο δημόσιο μέχρι να θεμελιώσουν δικαίωμα (δεν υπάρχει διαδοχική ασφάλιση για Δ.Υ.).
- β) Κατοχύρωση ταμείων έναντι συντεχνιακών πιέσεων για διεύρυνση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.
- γ) Υποχρέωση κατάθεσης αναμορφωσιμών μελετών από όλα τα ταμεία (κύριας, επικουρικής, πρόνοιας κ.λ.π), έτσι ώστε να είναι γνωστή η παρούσα κατάσταση και οι προοπτικές της.

Κατανομή των βαρών μεταξύ γεννεών. Από τις τρεις γεννεές που συμβάλλουν στο κοινωνικό συμβόλαιο της κοινωνικής ασφάλισης, χαμμένη βγαίνει κατά πολύ η νέα γεννεά που μόλις άρχισε ή θα αρχίσει να δουλεύει. Θα πληρώνει υψηλότερες εισφορές και θα έχει λιγότερα συνταξιοδοτικά δικαιώματα (όρια ηλικίας, ύψος σύνταξης - 50ετία). Αυτή τη στιγμή η γεννεά δεν εκπροσωπείται (πράγμα όχι άσχετο με την επιβάρυνσή της), καθώς όμως οι θιγόμενοι αυξάνουν σε αριθμό θα τεθεί υπό αμφισβήτηση το (προνομιακό) καθεστώς που θα ισχύει για την προηγούμενη γεννεά.

Χρηματοοικονομικά. Οι συντηρητικές κυβερνήσεις ακολούθησαν μία πολιτική καταλήστευσης των αποθεματικών των Ταμείων μεταξύ άλλων με την υποχρεωτική δέσμευση στην Τράπεζα της Ελλάδας και την χορήγηση εξευτελιστικών επιτοκίων της τάξης του 2 και 2,8%. Χρέος της κυβέρνησης σήμερα θα ήταν να προτείνει την ρύθμιση των δανείων για να μη συνεχίζουν να αυξάνουν τα χρέη των ταμείων λόγω του δανεισμού στον οποίο εξαναγκάστηκαν.

Οι ελάχιστες αυτές παρατηρήσεις επισημαίνουν ότι τα κυβερνητικά μέτρα δεν βοηθούν στη λύση του προβλήματος. Τι θα έπρεπε να γίνει;

Πρέπει να επιδιώξουμε ένα ενιαίο ασφαλιστικό σύστημα, ένα σύστημα που θα καλύπτει όλους τους Έλληνες και το οποίο θα διέπεται από τους ίδιους κανόνες για όλους. Η σημερινή πολύ-κατάτμηση της κοινωνικής ασφάλισης θα διαιωνίζει την κρίση. Για να πετύχουμε το ενιαίο σύστημα χρειάζονται σταδιακές αλλαγές που θα προκύψουν από συνεχή διάλογο με τους εργαζόμενους. Κατευθυντήρια ιδέα πρέπει να είναι ότι κάθε Έλληνας πρέπει να έχει ένα ελάχιστο όριο κοινωνικής προστασίας, την Εθνική Σύνταξη. Η επί πλέον ασφάλιση πρέπει να είναι συνδεδεμένη με το εισόδημα από την εργασία. Η εργασιακή σύνταξη θα είναι αυστηρά ανταποδοτική και θα αντανακλά τόσο το ύψος εισφορών που πληρώθηκαν όσο και το χρόνο ασφάλισης. Η χρηματοδότηση του συστήματος πρέπει να είναι τριμερής.

Το κοινωνικό κράτος έχει προϋπόθεση ένα σύστημα ασφάλισης που θα βασίζεται στις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης, θα εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης σε όλους τους πολίτες από τη στιγμή που δεν εργάζονται και θα είναι οργανωμένο με τρόπο να ελαχιστοποιεί το κόστος. Άς το επιδιώξουμε.